

Reke su izvor života uopšte, ali i osnovni prihod za zajednice oko njih. Nakon blokade od gotovo godinu dana u obližnjoj Fojnici u Bosni i Hercegovini, stanovnici i stanovnice Kruščice rešili su 2017. da istoimenu reku odbrane svojim telima. Otpor u selu je počeo kada su mašine stigle da bi počele da grade dve male hidroelektrane. Sukob je trajao pet stotina dana.

Vesti o borbi, koju su predvodile meštanke, polako su se proširile svetom kako se uključivalo više ljudi, dok su afirmisani i alternativni mediji su izveštavali o njoj. Tokom neprestanih dežurstava do decembra 2018 u blizini mesta određenih za gradilišta dve hidroelektrane, hrabre žene Kruščice su bile na meti pretnji te su im naplaćivane kazne.

Užasnuti i dirnuti, organizacije civilnog društva i pojedinci pokrenuli su i počeli da im pomažu. Jednom prilikom je u selo poslata jedinica specijalne policije da rastera okupljene. Na snimku incidenta vidi se kako desetine njih u opremi za razbijanje demonstracija tuče i hapsi ove žene, koje su sedele na mostu i držale se za ruke.

Žene iz Kruščice su onemogućavale investitore da podignu hidroelektrane preko petsto dana i noći, sve dok projekti nisu pali na sudu.

Sud je na kraju obustavio projekte. Slična pobeda je postignuta 2013. u Fojnici, gde oni što su paralisali gradilište nikada neće moći da zaborave fizičke napade privatnog obezbeđenja i svoje povrede. EuroNatur je nedavno dodelio priznanje ženama Kruščice.

### **Živi svet u opasnosti koju donose hidroelektrane**

Da bi instalirali male hidroelektrane, investitori najčešće seku šumu i probijaju put da bi na zacrtano mesto mogli da dovezu opremu. Mesta na stotinama vodotokova na Balkanu određena su za postavljanje takvih sistema.

Šteta po biljke u reci i oko nje i po ribu je neposredna i odmah vidljiva, jer ostaju s malo ili bez imalo vode. Ona se preusmerava u dugačke cevi i zemlja se isušuje, što dovodi do erozije, a ona može imati fatalne posledice.

Dešavalo se i da seljanima bude odsečen pristup vodi za napajanje stoke ili zalivanje bašte. U drugim slučajevima, učestale su bujične poplave. Na duge staze oslabiće kvalitet vazduha i plodnost zemljišta.

Graditelji hidrocentrala mogu poremetiti oprašivanje usled posledica koje stignu i pčele i druge insekte, pa se šteta proširi na useve. Ljubitelji prirode su preneraženi zbog uništavanja pejzaža, a naučnici upozoravaju da lekovito bilje nestaje.

### **Biserne reke**

Jugoistok kontinenta poznat je po nekima od poslednjih nedirnutih vodotokova ili takvih

delova. Ulrich Eichelmann, jedan od osnivača kampanje nazvane Save the Blue Heart of Europe ili sačuvajmo plavo srce Evrope, naglašava da su Soča, Zrmanja, Una, Neretva, Morača i Tara među "bisernim rekama".

Iz inicijative je proistekao značajan rad u hidrologiji uz proučavanje biodiverziteta i širenja informacija o biološkoj povezanosti i endemnosti. U regionu je zabeleženo preko sto ugroženih vrsta, prvenstveno riba i mekušaca. Kampanja ističe studiju kojom je otkriveno da tu obitava 40 odsto svih slatkovodnih školjki i puževa u opasnosti. Naziva ovo područje najvažnijom tačkom tog tipa u Evropi.

U domaćim rekama sreću se retke zajednice biljaka i fauna zavisna od vodenih površina, ali i nove ili ponovo otkrivene vrste.

Autori su ukazali na retke zajednice biljaka i faunu zavisnu od vodenih površina, ali i na nove ili ponovo otkrivene vrste. Akcija za plavo srce Evrope posebno se usredsredila na situaciju dunavskog lososa, koji opstaje u samo još nekoliko reka i prete mu planovi za hidroelektrane.

Grupa je bila iznenađena što već nije bilo raspoloživih sveobuhvatnih podataka o odlikama reka, biodiverzitetu i broju brana.

"Ljudi na Balkanu moraju da budu svesni da imaju nešto posebno, nešto što nema niko drugi. Kasnije bi od ove lepote mogli i da žive i to sigurno s više novca nego od zaprečavanja žila kucavica", kazao je Eichelmann.

### **Od inicijative do pokreta**

Save the Blue Heart of Europe su 2012. godine osnovale fondacija EuroNatur i RiverWatch. On je rastao kako su se priključivali partneri kao što su Patagonia, CEE Bankwatch Network i ClientEarth i uz podršku organizacijama na terenu.

Aktivnosti mreže centrirane su na Vjosi, nacionalni park Mavrovo, Savu i reke u BiH.

Pripadnici pokreta kažu da je od 2011. do 2018. degradirano više od hiljadu i po kilometara do tada gotovo nedirnutih vodotokova. Tako je najviše zbog hidrocentrala, dodaju i tvrde da one škode životnoj sredini i da proizvode jako malo električne energije.

### **Namera nije da se hidroelektrane sasvim zabrane**

Mreža za spasavanje plavog srca Evrope posvećena je zaustavljanju gradnje hidrocentrala. Zahteva strože standarde za očuvanje prirode i da se odrede mesta gde će podizanje ovih postrojenja biti zabranjeno. Njeni aktivisti se zapravo zalažu ne za potpuno obustavljanje takvih aktivnosti, već da se pri prostornom planiranju očuvanje biološke raznovrsnosti ozbiljno uzima u obzir.

Eichelmann, generalni direktor RiverWatch-a, podseća na to da se projekti na Balkanu broje u hiljadama i priznaje da je suprotstavljanje svima njima “bila prilično manijakalna zamisao” jer da je dovoljno teško boriti se protiv jedne.

“Ali baš to je bila osnovna ideja i snaga za Save the Blue Heart of Europe. Pokušati nešto što nije pre urađeno. Reći istinu i prikazati koliki je opseg čitave pretnje”, izjavio je.

### **Cunami tužbi**

Takozvana Armada advokata okupljena je u okviru kampanje da zaštiti reke “cunamijem tužbi” s osloncem na međunarodnim konvencijama i propisima Evropske unije i Energetske zajednice.

Napredak je ostvaren na više frontova, mada pravosudni postupci znaju da vode nejasnim i nekompletnim presudama.

Planovi za tri hidroelektrane u Mavrovu, zaštićenom području u Severnoj Makedoniji, lane su smrvljeni s gubitkom dozvole za gradnju i koncesija posle žalbi koje je podneo Blue Heartov partner Front 21/42. Evropska banka za obnovu i razvoj potopila je 2017. nacрте za hidrocentralu Boškov most.

Nacionalni sud je prošle godine obustavio projekat hidroelektrane Mokrice u Sloveniji. Pogon je trebalo da bude instaliran na reci Savi. Čuvari vodotokova na Staroj planini i drugim sličnim krajevima na istoku i jugoistoku Srbije postigli su delimične pobede u blokiranju gradilišta brojnih takvih centrala za proizvodnju električne energije.

### **Poznate ličnosti se priključuju akciji**

Internacionalne zvezde Leonardo DiCaprio i Manu Chao podigli su glas u ime borbe na Staroj planini i na reci Vjosi u Albaniji. Popularni muzičari Rambo Amadeus, poreklom iz Crne Gore, Eda Zari iz Albanije, Tamara Obrovac iz Hrvatske i Damir Imamović iz BiH održali su besplatan koncert na jednom trgu u Sarajevu u nameri da javnosti bolje približe činjenice o uništavanju reka i tome koliko su važne.

Jedan skup organizacija je nedavno zatražio da se pravljenje hidrocentrala obustavi do potpune revizije politike i upozorio vlade zemalja u ovom području da poštuju zaštićene zone i dozvole stanovništvu da učestvuje u odlučivanju o promenama.

Među organizatorima događaja u Sarajevu na kojem je deklaracija doneta bio je Centar za zaštitu životne sredine iz Banjaluke u BiH. Nestor Ruiz iz tog udruženja kaže da ono štiti neke od poslednjih divljih reka u Evropi i značajan izvor vode za buduće generacije.

Ova organizacija je istakla svoje učešće u borbi protiv postavljanja malih hidrocentrala na reci Doljanki, na kojoj je poznati košarkaš Mirza Teletović dobio koncesije za dva pogona.

Centar za životnu sredinu je zaslužan za premijeru dokumentarca Blue Heart koja je održana kod brane Idbar u blizini Konjica. Ranije urađena protestna instalacija u vidu zidne slike delo je umetnika i aktiviste Luke Tomca. Film je producirao sportski brend Patagoonija. Preveden je na 14 jezika.

### **Podsticaji moraju ići čistijim rešenjima**

Rečena nezavisna grupa je dala doprinos kampanji za zaštitu Sane i Vrbasa, a tamo je i proglasila pobedu kada su vlasti pristale da ih zaštite od postavljanja brana. Dalje, objavila je izveštaj i studiju o malim hidroelektranama i njihovoj ekonomskoj računici.

Stimulansi za tu vrstu turbina treba da se preusmere na solarne i sisteme na vetar, podvlači Centar za životnu sredinu. On je član mreže BioNET za očuvanje biodiverziteta, koja okuplja 14 organizacija civilnog društva iz devet privreda Zapadnog Balkana (Albanije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Kosova, Crne Gore, Severne Makedonije i Srbije) posvećenih istom cilju. Blue Heartu se priključio 2017. i podržao žene i muškarce koji su protestovali u Kruščici.

Grupa radi na povezivanju državnih institucija i nezavisnih organizacija u regionu u svrhu zaštite zdravlja prirode. Ona se uporno zalaže za pristup pravdi u smislu zakona i propisa i čak animira privatne firme da se angažuju u naporima vezanim za bogatstvo života i povezanost njegovih vidova.

### **Izazovi**

Poslednji podaci pokazuju da se u Jugoistočnoj Evropi priprema teren za 2.700 hidrocentrala i da broj još raste.

Samo u kategoriji između jednog i deset megavata kapaciteta, Albanija je prva jer se takvih planira 241. Broj nacрта u nižem rasponu, od 0,1 do jednog megavata, stigao je u Grčkoj do neverovatnih 898. Tu zemlju na vrhu tabele prati Srbija - 698.

U BiH je više od osamdeset tih postrojenja, a reka je 244. Potonji broj treba uporediti sa više od tri stotine turbina u pripremi.

Neke od lokacija su u nenastanjenim delovima ili ljude koji žive u okolini jednostavno drže neobaveštenim o planovima i uticaju na njihove živote. Bivalo je i da investitori uspeju da obore sudske presude i vrate ekološku dozvolu.

U BiH su 244 reke, a broj hidrocentrala u pripremi premašuje tri stotine.

Informacije sa lica mesta jasno nagoveštavaju upornu korupciju i pritisak na pravosuđe.

Daleko od toga da je borba gotova. Društvo može da preživi jedino u saglasju s prirodom, a ljudi imaju moć da preuzmu kontrolu.



## Male Hidroelektrane uništavaju okolinu na Balkanu radi zanemarive količine struje

Dalje, za biodiverzitet nisu potrebni samo odbrambeni napori protiv štetnih hidroturbina. Za čist vazduh, vodu i zemljište i životnu sredinu neophodna su velika ulaganja u vremenu, novcu i snazi.

Izvor: [balkangreenenergynews.com](http://balkangreenenergynews.com)